keramikos šukė. Tačiau labiausiai nustebino suardytas vaiko kapas su III–IV a. datuojama apyranke ir viena atsitiktinai aptikta to paties laikotarpio apyranke (6 pav.). Tai liudytų aplink dabartinės bažnyčios teritoriją buvusį romėniškojo laikotarpio kapinyną, kuris greičiausiai sunaikintas vėlesnės ūkinės veiklos metu.

Tyrimų metu aptikta beveik 800 monetų, didžioji jų dalis datuojama XVI–XVII a. (7 pav.). Dar vienas būdingas šiems tyrimams radinys – tai religiniai medalikėliai ir kryželiai, datuojami XVI–XX a. Jų surinkta beveik 150 vienetų. Iš viso surasta daugiau kaip 2 tūkst. radinių, kurie bus perduoti saugoti į KMM.

Radiniai leidžia teigti, kad Zapyškis klestėjo XVI a. pabaigoje – XVIII a. pabaigoje. Šiuo laikotarpiu datuojamų radinių aptinkama daugiausia ir jie tirtoje teritorijoje pasklidę plačiausiai. Iš viso fiksuoti 52 kapai ir kaulų sankaupos.

The 2017–2018 Investigation of Zapyškis Church of St. John the Baptist and the Neighbouring Area

The investigation at the Zapyškis church and a site in the old town was conducted from November 2017 to November 2018. During the winter, the investigation occurred inside the church, later stages in the vicinity of the church (Fig. 3) and at a site in the old town. The finds allow one to establish that the heyday of the town of Zapyškis was during the late 16th–late 18th centuries. Finds dating to this period were discovered in the greatest numbers and were distributed the most broadly in the investigated area (Figs. 5–7). In all, 52 burials and concentrations of bones were recorded during the investigation (Fig. 2). A field survey was conducted in 9182 m^2. The excavation consisted of 80 trenches totalling 5079 m^2 (Figs. 1, 4).

Jurgis Sadauskas

Tyrimai Šv. Jono bažnyčios aplinkoje Klaipėdoje

2018 m. spalio 13–14 d., siekiant patikslinti Turgaus g. 24 sklypo ribas, Klaipėdos miesto savivaldybės administracijos užsakymu Šv. Jono bažnyčios (UK 42597) bei Klaipėdos senamiesčio (UK 16075) teritorijoje (Turgaus g. 24) MB „Humanitarinių ir socialinių tyrimų centras“ atliko detaliuosius archeologinius tyrimus (1 pav.).

Iš istorinių duomenų žinoma, jog kertinis Šv. Jono bažnyčios akmuo padėtas 1696 m., o 1706 m. bažnyčia pašventinta. 1854 m. bažnyčia sudegė. Per 3 metus atstatytoji po Didžiojo gaisro Šv. Jono bažnyčia buvo priderinta prie sudegusios bažnyčios išlikusių konstrukcijų ir sienų. Kitaip nei 1854 m. sudegusioje bažnyčioje, atstatytoje po gaisro pagrindinė nava baigėsi altorine apside, vizualiai didinusia altoriaus erdvę. Ši apsidė priminė netaisyklingą ovalą, bet iš tiesų sudarė šešiakampį penkiasienį. Dar viena apsidė, kiek žemesnė, šešiakampė, penkių sienų, buvo įrengta pastato Š sienoje (ją, atskirdami nuo altorinės (R) apsidės, toliau vadinsime šonine (Š) apside). Siekiant patikslinti šių priestatų vietą ir buvo atlikti 2018 m. archeologiniai tyrimai po II Pasaulinio karo nugriautos Šv. Jono bažnyčios vietoje.

Archeologiniai tyrimai Klaipėdos Šv. Jono bažnyčios teritorijoje vykdyti ne kartą. Nagrinėjant priestatų lokalizacijos klausimą, ypač svarbūs 1994–1995 m. Raimondo Sprainaičio tyrimai (*ATL 1994 ir 1995 metais*, 1996, p. 222–223). Jis ištyrė 205,6 m^2 plotą. Tyrėjas skirtingose sklypo vietose atidengė bažnyčios pamatų liekanas, nustatė jos dydį (44x25 m), architek-

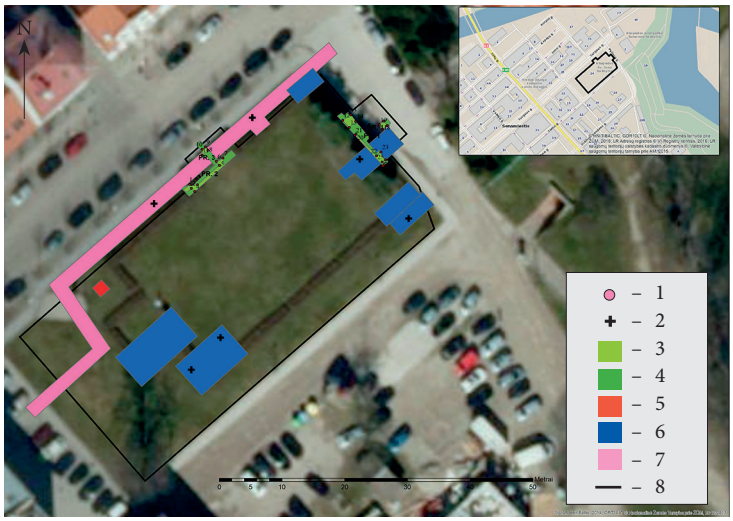

1 pav. Tyrimų vietos situacinis planas: 1 – pamatų taškai; 2 – rasti palaidojimai; 3 – 2018 m. atidengti pamatai; 4 – 2018 m. tyrimų vietos; 5 – 2012 m. R. Nabažaitės tyrimai; 6 – 1994–1995 m. R. Sprainaičio tyrimai; 7 – 1970–1974 m. V. Žulkaus tyrimai; 8 – esamos sklypo ribos. J. Sadausko brėž.

Fig. 1. Situation plan of the investigated location: 1 – foundation locations; 2 – discovered burials; 3 – foundations unearthed in 2018; 4 – locations investigated in 2018; 5 – 2012 investigation by R. Nabažaitė; 6 – 1994–1995 investigation by R. Sprainaitis; 7 – 1970–1974 investigation by V. Žulkus; 8 – boundaries of the current plot.

tūrines jos dalis (bokšto, apsidžių vietas), užfiksavo pamatų įgilinimą. Nustatyta, kad pamatai įgilinti į XVII a. kultūrinį sluoksnį, po kuriuo yra XVI a. I pusės užstatymas. Tyrimų metu pamatų liekanos aptiktos 0,4–1 m gylyje nuo tuometinio žemės paviršiaus. Ištirti 6 palaidojimai ir surinkti pavieniai žmonių kaulai. Kultūrinio sluoksnio storis – iki 3,3 m.

Kiek seniau, 1970–1974 m., kasant tranšėjas aplink Turgaus g. 24 sklypą, buvo atlikti archeologiniai žvalgymai (V. Žulkus). Buvo atidengtos bažnyčios pamatų liekanos (Š siena), apsidės pamatai bei aptikta palaidojimų (*MLIM*, AS 111, Pg. m. 7999, p. 8–10).

2012 m. vienas žvalgomasis šurfas ištirtas informacinio stendo įrengimo vietoje, bažnyčios V pusėje (R. Nabažaitė) (*ATL 2012 metais*, 2013, p. 335–340). 4 m^2 dydžio šurfas ištirtas iki projektinio 80 cm gylio. Fiksuotas XX a. II pusės pokariu statytų nesudėtingos konstrukcijos statinių liekanos ir griuvenų sluoksnis (tikriausiai suformuotas niveliuojant nugriautą bažnyčią).

2018 m. archeologinių tyrimų metu ištirtos 3 perkasos ir vienas šurfas (iš viso 30 m^2). Tyrimai vyko dviejose skirtingose bažnyčios pusėse – R ir Š (1 pav.). Š dalyje tirta perkasa 1 ir šurfas 1, R – perkasos 2 ir 3. Kadangi siekta patikslinti sklypo ribas, tirta iki pamatų viršaus, toliau nesigilinant. Tyrimų metu įžemis nepasiektas. Tokia tyrimų metodika lėmė, kad perkasose neatidengti vertingi kultūriniai sluoksniai, kapai ar radiniai (neskaitant atrasto rakto (2 pav.)).

13 m^2 dydžio ***perkasa 1*** tirta sklypo R dalyje, altorinės apsidės vietoje, palei Pylimo



2 pav. Šv. Jono bažnyčios aplinkoje rastas raktas. J. Sadausko nuotr.

Fig. 2. A key discovered in the vicinity of the Church of St. John.

gatvę. Šv. Jono bažnyčios R sienos pamatai bei dalis altorinės apsidės liekanų atidengta 30–40 cm gylyje (3 pav.). Bendras atidengtos bažnyčios R sienos pamato fragmento ilgis siekė 6,7 m. Jo storis nenustatytas, nes jis tęsėsi už tirtos perkasos ribų (atidengta tik jo dalis – 30 cm pločio dalis, patenkanti į perkasą). Šioje vietoje bažnyčios pamatas sumūrytas iš lauko riedulių, rištų kalkių skiediniu. Akmenys įvairaus dydžio – 65x25, 40x30, 30x25 cm. Taip pat atidengtos altorinės apsidės susijungimo su bažnyčios pastatu vietos (R sienos koordinatės LKS94: 320095.8, 6178714; 320094.9, 6178715; 320090.5, 6178719.5; 320089.5, 6178720.7). Apsidė buvo pusapvalė, 4,6 m ilgio spindulio. Jos pamatai – 1,3–1,4 m storio, mūryti iš lauko riedulių, rištų pilkšvos spalvos vidutinio kietumo kalkių skiediniu. Akmenys įvairaus dydžio – 65x40, 40x35, 25x20 cm.

Šurfas 1 (1,7x1 m dydžio) tirtas apie 2,5 m į ŠR nuo perkasos 1. Jis ilgąja kraštine orientuotas ŠR–PV kryptimi, statmenai Pylimo gatvei (4 pav.). Iškastas važiuojamojoje Pylimo gatvės dalyje. Šurfo PV dalyje 40 cm gylyje nuo paviršiaus atidengta altorinės apsidės dalis. Nustatytos toliausio apsidės pamatų taško koordinatės LKS94: 320096.0, 6178720.5; 320096.6, 6178719.8.

11 m^2 dydžio ***perkasa 2*** tirta sklypo Š dalyje, šoninio priestato vietoje, palei Turgaus gatvę (5 pav.). Šv. Jono bažnyčios Š sienos pama-



3 pav. Perkasoje 1 aptikti bažnyčios pastato bei altorinės apsidės pamatai iš Š pusės. P. Vutkino nuotr.

Fig. 3. The foundations of the transept and chancel apse discovered in Trench 1, as seen from the N.



4 pav. Šurfe 1 aptikti altorinės apsidės pamatai iš P pusės. P. Vutkino nuotr.

Fig. 4. The chancel apse foundation discovered in Test Pit 1, as seen from the S.



5 pav. Perkasoje 2 aptikti bažnyčios pastato bei šoninės apsidės pamatai iš PR. P. Vutkino nuotr.

Fig. 5. The foundation of the nave and a side apse discovered in Trench 2, as seen from the SE.

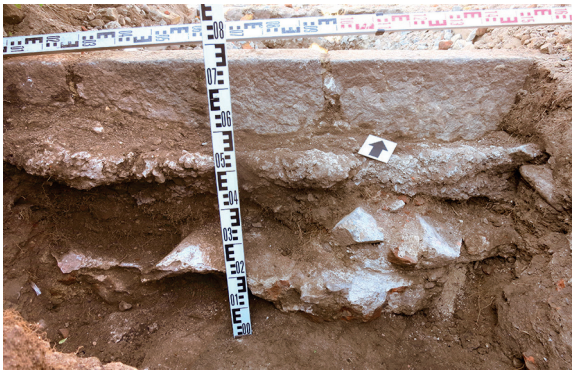

6 pav. Perkasoje 3 atidengti šoninės apsidės pamatai iš P. P. Vutkino nuotr.

Fig. 6. The foundation of a side apse unearthed in Trench 3, as seen from the S.

tai bei šoninio priestato liekanos atidengtos 40–80 cm gylyje. Pamatai apardyti tiesiant komunikacijas (šilumines, telekomunikacijų, nuotekų), išlikę tik fragmentiškai. Atidengta 6,5 m ilgio bažnyčios Š sienos pamato atkarpa. Pamato storis nenustatytas, nes jis tęsėsi už tirtos perkasos ribų (atidengta tik jo dalis – 50–60 cm). Bažnyčios pamatas sumūrytas iš įvairaus dydžio lauko riedulių (45x30, 40x20, 10x5 cm) bei rausvų pusplyčių, rištų pilkšvos spalvos vidutinio kietumo kalkių skiediniu. Jo apačia nepasiekta. Š dalyje pamatas nuardytas. Atidengtos priestato su bažnyčios pastatu sujungimo vietos (koordinatės LKS94: 320070.5, 6178714.4; 320069.8, 6178713.5; 320066.3, 6178710.4; 320065.7, 6178709.5). Nustatyta, jog buvęs priestatas 4,7 m ilgio (iš vidaus). Jo pamatai – 1–1,1 m pločio. 3 m į ŠV nuo bažnyčios Š sienos atkastas labai apardytas priestato V sienos fragmentas. Tokiu būdu nustatyta, jog buvęs priestatas buvo maždaug 4,7x3 m dydžio. Jis taip pat sumūrytas iš įvairaus dydžio lauko akmenų (50x20, 30x20, 15x10) bei rausvų pusplyčių, rištų kalkių skiediniu.

Perkasa 3 buvo 4,5 m^2 dydžio, ji tirta statmenai perkasai 2 (6 pav.). Paviršiuje fiksuota velėna, krūmai bei šaligatvio plytelės. Juos pašalinus iki pat perkasos dugno – 70 cm gylio – atidengti tiesiant ankstesnes komunikacijas suformuoti sluoksniai. Pamato fragmentas aptiktas po betoniniu šaligatvio borteliu (jo koordinatės LKS94: 320067, 6178716.4; 320067.1, 6178716.0; 320067.0, 6178715.1; 320068.0, 6178715.9). Išlikusi pamato dalis yra apie 70 cm pločio, jis nuardytas iš abiejų pusių. Tikėtina, kad pamatas buvo platesnis, tačiau jis apardytas klojant šiluminę trasą PR dalyje ir telekomunikacijas priešingoje pusėje.

2018 m. archeologinių tyrimų metu fiksuotas iki 0,7–1 m kultūrins sluoksnis su gausiomis griuvenomis, pavieniais žmonių kaulais bei XVII–XX a. II puse datuojamais radiniais. Tai patvirtina ankstesnių archeologinių tyrimų išvadas, jog sklype iki 1 m gylio sluoksniai suformuoti XX a. II pusėje. Tyrimų metu įžemis nebuvo pasiektas. 30–80 cm gylyje aptikti

Šv. Jono bažnyčios sienų pamatai bei fragmentiškai išlikę altorinės apsidės bei šoninio priestato pamatai, nustatytos apsidžių jungimosi vietų prie pagrindinio pastato koordinatės, taip pat tolimiausi apsidės bei šoninio priestato taškai. Tyrimai patvirtino nuomonę, jog altorinė apsidė šiek tiek išlenda iš už sklypo ribų į važiuojamą Pylimo gatvės dalį, o šoninė apsidė gerokai nukentėjo XX a. tiesiant įvairias komunikacijas – šiluminę trasą, telekomunikacijas, nuotekas.

The Investigation in the Vicinity of the Church of St. John in | Klaipėda

In 2018, an excavation (three trenches and one test pit totalling roughly 30 m^2) was conducted in the NE and NW parts on the plot at Turgaus St. 24, Klaipėda (Fig. 1). A cultural layer up to 0.7–1 m thick with abundant rubble, isolated human bones, and 17th–second half of the 20th-century finds was recorded at the investigated locations (Fig. 2). The recorded situation confirms the conclusions of earlier archaeological investigations that layers up to 1 m deep had formed on the plot in the second half of the 20th century. Sterile soil was not reached during the investigation. The foundations of the walls of the Church of St. John and the fragmentary foundations of the chancel apse and a semitransept were discovered at a depth of 30–80 cm (Figs. 3–6) and the co-ordinates of the place where the apse connected to the transept were determined. The investigation confirmed that the apse projected slightly beyond the plot's boundaries into the carriageway of Pylimo Street and that the semitransept was partially destroyed in the 20th century during the laying of various utility lines: heating, telecommunications, and sewer.

Emilijus Songaila, Justinas Račas

Vilniaus evangelikų reformatų Sinodo pastato ir kitų objektų Reformatų skvere Vilniuje žvalgomieji tyrimai

UAB „Eikos Statyba", vykdydama Reformatų skvero ir Vilniaus evangelikų reformatų Sinodo pastato ir kitų objektų komplekso (Vilnius, Reformatų skveras 1) (UK 33214) atnaujinimo darbus, užsakė archeologinius tyrimus.

1979 m. tiesiant inžinerinius tinklus į J. Basanavičiaus g. 7 statomą banką, aptikta mūrų liekanų (rūsys, arkiniai pamatai). A. Lisankos atliktų žvalgymų vietoje atidengti XVII a. datuojamų mūrų fragmentai, tyrimų metu surastos kelios XV–XVI a. datuojamos šukės. Kultūrinis sluoksnis nerastas (*LIIR*, f. 1, b. 716). 1981 m. tuometiniame Komjaunimo gatvės skvere (dabar Reformatų skveras) A. Lisanka ištyrė 28 m plotą, rado iki 2,7 m storio XVII–XVIII a. kultūrinį sluoksnį ir suardytus to paties laikotarpio kapus. Šių tyrimų ataskaita liko neparengta. 1992 m. sklype Pylimo g. 7 T. Poška vykdė žvalgomuosius tyrimus, kurių metu ištyrė bendrą 31 m^2 plotą. Pastato aplinkoje aptiko apardytą XVII a. kultūrinį sluoksnį. Perkasoje 1 aptikti 2 griautiniai kapai be įkapių (*LIIR*, f. 1, b. 1953). 1992 m. sklype Pylimo g. 7 V. Vainilaitis ištyrė 8 šurfus, siekdamas patikslinti buvusių liuteronų kapinių ribas, gauti informacijos apie kultūrinį sluoksnį. Tyrimų metu aptiktas XVI–XVII a. iki 3 m storio kultūrinis sluoksnis, griautinis palaidojimas ir mūrinio pastato pamatai (*LIIR*, f. 1, b. 2023). 1999 m. S. Sarcevičius sklype Pylimo g. 7A ištyrė 6 šurfus, bendrą 24 m^2 plotą, aptiko 0,8–2,8 m storio XVI a. II pusės – XX a. kultūrinį sluoksnį